

УДК 007 : 304 : 070

ПРЕСА: НАЦІОНАЛЬНА ОНТОЛОГІЯ

Володимир Лернатович

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра теорії і практики журналістики,
вул. Генерала Чупринки, 49, 79602, Львів, Україна*

Преса і нація виступають конвергентними поняттями і мають інформаційний характер. Національне – первинне, преса – вторинна.

Ключові слова: преса, нація, конвергенція, онтологія, інформація.

За дев'ятнадцять років незалежності України ми стали очевидцями утвердження деяких суперечливих тенденцій у політичному процесі, суспільних науках, поступі загалом. Першочергово це стосується т.зв. пострадянських державних утворень, України зокрема. Часи союзу – були епохою ідеологічних екстремумів політичних імперативів з головним формотворчим акцентом на ЗМІ, як дієвому інструменті масових пропагандистсько-агітаційних маніпуляцій народними масами. Ліберальна доктрина, яка стала кістяком конституцій незалежних держав, виокремлює концепцію свободи слова, думки преси, визнаючи апріорі як абсолютне благо багатопартійність, виборність, парламентаризм, вільний ринок, вільне віросповідання, а з іншого боку, апелює до почуттів громадян як бездуховних, аполітичних, індиферентних суб'єктів, позбавлених національних ідентифікаційних характеристик (громадянське суспільство з відсутністю національності у паспорті), орієнтованих виключно на матеріалістичну субстанцію. Преса не впливає на цей амбівалентний процес (національна гіперідентифікація – всесвітня космополітизація) особливо дієво і безпосередньо. Вона стала політичним абсолютом, а сама політика немислима без преси. „Медіатизація політики” – новий усталений термін. Науково-практичні конференції у царині досліджень ЗМІ перетворились у своєрідні політологічні клуби, де навіть історичний зріз має яскраво окреслене політичне, ідеологічне заангажування. ЗМІ ж, проповідуючи ідеологічний хаос, акумулюють громадянський нігілізм, національну індиферентність, політичну інфантильність. Електронні ЗМІ: ТБ, радіо, Інтернет – поза конкуренцією у впливах на аудиторію. Однак друковане періодичне слово з огляду на його певну езотерично-метафізичну індивідуально-суспільну функціональність в окресленій перспективі буде на видноті і матиме вагоме соціальне звучання.

Ознаки певного консерватизму і традиціоналізму притаманні більшою мірою таки періодичному друкованому слову, тобто газетам і журналам, які займають неабияку нішу в сучасному інформаційному просторі. З огляду на те,

що людина хоча і Боже творіння, однак фізіологічна сторона справи таки помітно дається взнаки (мається на увазі перманентна схильність до пасивної поведінки, тобто звичайної лінії), то велика ймовірність зменшення впливу газет і журналів на суспільну та індивідуальну свідомість, політичну і національну зокрема. Не вся проблематика суспільного життя має однакою значущість, вагомість, є актуальною. Однак, деякі з них, як от міжнаціональні взаємини, міжетнічне співжиття, національні інтро- чи екстрособовияви складають особливу царину в силу своєї надактуальності і водночас надделікатності. Адже будь-які пробіли, некомпетентність, недипломатичність у цій сфері здатні запрограмувати справжні деформації у міжнаціональних, а то й міждержавних взаєминах, детонувати саму державу. Вісімнадцять років функціонування якісно нової (державної) української періодики дають підстави для певних міркувань і узагальнень у цій неоднозначній архиважливій справі. Є необхідність диференціювати і виокремити деякі напрями, підстави і критерії досліджуваної проблеми.

Політико-правовий аспект.

1. Зовнішньо-політичний і внутрішньо-політичний напрям діяльності держави.

Принагідно варто зауважити, що це малотиражований цілим масивом сучасної преси момент, окрім хіба що “Урядового кур’єра”. Концепція зовнішньої політики України викладена у Декларації про державний суверенітет (черв. 1990 р.), Акті проголошення незалежності України (серпень 1991 р.). Фундаментальним, базовим документом зовнішніх зносин є “Основні напрями зовнішньої політики (черв. 1993 р.). Пріоритетними є взаємини з прикордонними державами. При цьому Україна зобов’язується керуватися міжнародно-правовими актами і принципами. На цей аспект міжнаціональної проблематики преса дивиться диференційовано з огляду на:

- а) ідеологічну орієнтацію;
- б) політичну пристрастність;
- в) партійно-організаційну приналежність;
- г) національно-етнографічну окресленість;
- д) регіонально-територіальну специфіку;
- е) про чи антидержавницьке налаштування;
- ж) мовні уподобання тощо.

Наприклад, газети т.зв. ліберальної орієнтації і космополітичного світогляду на кшталт “Фактов”, “Київських відомостей”, “Сьогодні”, “Киевского телеграфа” тощо іронічно-саркастично трактують зовнішньо-політичні потуги України (читай кожен 1-2 номер), підкреслюючи безпосередньо чи закамуюльоване недержавницьке мислення українських владоможців, котрі спроможні на плентання у хвості Росії, чи Європи зі США. Інша категорія – націонал-демократичні і націоналістичні видання політичної правди. Вони теж потребують стратації, бо не є монолітними, а, радше, мозаїчним інформаційним тлом. Наприклад, за толерацією існуючої влади:

1. Ідеологічно-опозиційні:

а) праворадикальні видання ВО „Свободи” – „Свобода”, УНА-УНСО: “Націоналіст”, “Голос нації”, “Замкова гора”, почасти – СНПУ: “Орієнтири”, “Соціал-націоналіст”; повністю ДСУ: “Державність”, “Незборима нація”;

б) соціалістичні – “Товариш”; комуністичні – “Коммунист”, „Вільна

Україна», «Сільські вісті».

2. Економічно-соціально опозиційні:

а) ортодоксальні – “Грані”, “Свобода”, “Патріот України”, “Час” – УНР;
б) частково опозиційні і преса КУНу, “Воля й Батьківщина”, “Шлях перемоги”, “Нація і держава”.

3. Лояльно-толерантні, провладні:

а) націоналістичні – “Розбудова держави”, “Українське слово”

- ОУН в Україні;

б) більшість ліберальних друкованих ЗМІ – “Факты”, “Сегодня” і т.д.

Зовнішньо-політична проблематика у перелічених друкованих ЗМІ має свою концепцію, певне методологічне та ідейне підґрунтя і є більш-менш викінченою публіцистично, політично та ідеологічно обрешеною з огляду на перелічені вище орієнтири і прерогативи. Загалом антидержавництвом відкритим грішать лише “ліві” (декларативно) – “Комуніст”, бо, насправді, є лише інструментом передвиборного опудала – комуністичного режиму, а не реальним опозиціонером до Президента. Цікаво, що антидержавна пропаганда і агітація (за відновлення СРСР) карається Законом (на папері). Ілюзія комуністичного реваншу вигідна діючій владі як противага опозиціонерам реальним, першочергово ВО „Свобода”, ВО „Тризуб”, УКРП, УНР і т.д., що мають відповідні друковані ЗМІ. Однак, їх накладі і сітка розповсюдження незначні. Наприклад, “Свобода”, “Час”, „Патріот України”, тощо.

Нездатність відстоювати національні інтереси поза межами України притаманна більшості видань України. майже абсолютну порожнечу маємо у царині внутрідержавного, міжнаціонального, міжетнічного співжиття в силу об’єктивних (стан держави економічний, політичний) та суб’єктивних (ментальність українців) причин. Пасе задніх тут і сама преса. Найхарактернішими моделями поведінки є: а) цілеспрямована ігнорація міжнаціональних взаємин; б) свідоме перекручування їх та інсинуації; в) методична провокативна, підривна діяльність у латентній формі. Та для початку окреслимо правове поле міжнаціональних взаємин, з’ясуємо юридичні підвалини їх функціонування у системі законів держави Україна.

Поза сумнівом ця доволі делікатна справа потребує виваженого адекватного підходу з огляду на реалії дня. Восени 2008 року академік М.Жулинський заявив у Львові, що міжетнічні конфлікти у нас нагнітаються штучно, однак з’ясування міжетнічних стосунків не підриває основ держави. Отож, табу у цій сфері бути не повинно. Однак, ситуація є тут чи не найбільш заплутаною. Паспорти громадян України не фіксують відомостей про національну приналежність, що дає максимум поживи для всеможливих спекуляцій у ЗМІ (останні мовні дискусії на ТБ, радіо, пресі про кількість і становище нацменшин тощо). За Конституцією у нас все як у Франції, а реально – гірше, ніж в СРСР. Поки що (чому!) відсутні правові, нормативні документи щодо таких понять як корінний народ, національна меншина тощо. Держдепартамент (як у США) у справах національностей та міграції стверджує, що українці – титуальна нація, однак далекі від визнання її корінною. Караїми, кримчаки і татари Криму – визнаються корінними. Годі тут вже й казати про якийсь там арійський фактор чи започаткування індоєвропейської групи народів, про що активно пишуть науковці Заходу. Отже, юридично чужі на своїй землі. Засмутились би автори Гімну (“Від Сяну до Дону”). Поміж іншим,

його слова дуже не до вподоби “Фактам”, де зібрались найбільш “фахові знавці” національних потасмних струн українців. У ліберальній пресі, немов у королівстві “Кривих дзеркал”: і Шевченко не такий, і Леся Українка – не така, і гетьмани зрадливі та історія неправдива. Все це в “Київських відомостях” чи “Фактах”. Подібні реверанси на теми корінної нації не видаються навіть віртуально-гіпотетично допустимими у тій же Польщі чи Угорщині. Однак українці – дивний, особливий національний субстрат, який має екстремальну ментальність. Незначні накладі “правої” періодики мають мізерний вплив на читацьку аудиторію. А респектабельні “Літературну Україну” чи “Дзеркало тижня” читають не всі. Ще один парадокс. У листопаді 1991 року прийнято Декларацію прав національностей України. Однак минуло вже 18 років, а не маємо й досі концепції державної етнонаціональної політики, тобто стратегії на перспективу у цій важливій царині. А тому існує певний сумбур в утворенні так званих нацменшинських організацій, партій тощо. 2008 року їх було майже чотири сотні. Цікаво, що особливо популяризуються пресою антидержавні об’єднання на кшталт “русского движения”, очолюване львів’янином Свистуновим у Києві.

Як і колись у XIX столітті у суперечці “Основи” з “Сіоном”, особливу спритність виявляють проросійські симпатії т.зв. російськомовні газети “Факты”, “Сегодня” і їм подібні, що фактично належать третій за чисельністю нацменшині України. Про деструктивну роль приватних каналів (1+1, Інтер, ICTV, ТЕТ, ТВІ, Тоніс, Україна, Новий) годі говорити (десятикратне повторювання сюжетів про ті ж збори “рускава двіженія”). Інформаційні запити нацменшин України задовільнюються на сьогодні 800 російськомовними газетами і понад 100-єю газет мовами нацменшин. 4 квітня 2008 року Постановою Кабінету Міністрів України від 4.04.2008 року у складі міністерства юстиції утворено Державний департамент у справах національностей та міграцій. А 26 липня ним же затверджено Положення про новостворений департамент. Цим завершено організаційний етап його формування. Преса доволі в’яло відреагувала на ці доленосні для національностей України документи. Як не дивно, найбільше звучання вона мала у націоцентричній пресі, наприклад, у “Шляху Перемоги” чи в “Українському слові”. 429 офіційно зареєстрованих громадських об’єднань, серед них 26 мають всеукраїнський статус – це якісний показник реалізації прав людини і народів, окреслених рішеннями ООН. Густа мережа друкованих та електронних ЗМІ – свідчення реалізації “свободи слова” в Україні, що нерідко межує зі вседозволеністю та відвертою антидержавницькою заангажованістю (преса Криму, деякі публікації у “Фактах” тощо). Теоретиків ЗМІ можна запідозрити у певній упередженості. А збоку видно краще. Отець Теодозій Яків, наприклад: “Засоби масового передавання інформації залежать від того, хто ними керує. Жодна інформація, звістка чи слово не виростає з землі, а виходить із вуст людини” [3, С.57]. А кожна людина, як відомо, репрезентує певну національність. Україноцентричних періодичних видань у силу слабкої української керівницької репрезентативності у ЗМІ дуже мало.

Це виглядає абсурдно, коли глянути на ту ж Польщу, де преса поза національну приналежність власника є державницькою апріорі. Про телерадіо, аудіо простір говорити не доводиться. ОРТ, НТВ, РТР, «Эхо Москвы», «Наше радио», «Русское радио», «Європа плюс», «Радио Алла», «Ретро радио»,

«Мелодия», тисячі бездарних і неталановитих музичних попвиконавців тощо. Головні вектори їх пропаганди єдині у своїй антиукраїнській онтології:

- а) проросійський;
- б) радянсько-реваншистський;
- в) російськомовно-космополітичний.

Єднає всі напрями бездуховність, аморальність, епатажна російськомовна брутальність і вседозволеність. Преса ж активно анонсує і популяризує всі ці «проекти». Маргінальність української думки, національної ідеї та й проукраїнських ЗМІ сьогодні є очевидною. До цього спрчинилися як об'єктивні, так і суб'єктивні фактори: ментальність, етнопсихологія, антропологія, історико-культурні особливості тощо. Тепер колишній посол Росії в Україні В.Чорномирдін (з сумнівним інтелектом) займав кілька років тому з його святкуванням незалежності країни північного сусіда в Палаці «Україна» 80 відсотків ефірного часу, тоді як роковини наших геніїв Т.Шевченка, І.Франка чи Лесі Українки ледь витягували на 5 відсотків. У якій країні подібне можливе?! Зовнішня експансія в антиукраїнському дусі найбільш помітна у російських ЗМІ, далі – Румунія і західна преса.. Про це говорять знані політологи, наприклад, Микола Томенко. Мабуть недопрацьовують тут і дипломатичні служби України, які за змістом є малоросійськими і ще довго будуть такими, як і нарікав на цю особливість колись Євген Маланюк. Трагізму ситуації у національних ЗМІ додає ще й різноголосся у власне українській пресі. Приміром, націоналістичне середовище розхристане до неможливого взаємопоборюванням. Абсолютно дисонують промельниківські видання «Українське слово», «Розбудова держави» з пробандерівськими «Волею і Батьківщиною», «Шляхом перемоги». Перші абсолютно толерують існуючу владу. Однак доконаним є той факт, що навіть міцно структуровані націоналістичні організації і їх преса легко капітулюють перед могутньою адміністративно-бюрократичною машиною, що і уособлює владу.

Проукраїнська риторика останніх посередництвом ЗМІ є ще одним свідченням остаточної розбалансованості у площині змісту і форми збірного національного єства, що екстраполюється у капітулянтство щодо зовнішніх і внутрішніх антиукраїнських чинників (проросійська, прозахідна, пропольська і т.д. політика). Ця обставина лише тішить масово представлену в Україні пресу чужинців. Як тут не згадати великого українця, етнічного поляка Вячеслава Липинського з його пророчим імперативом: «ніхто нам не збудує держави, коли її самі не збудуємо і ніхто з нас не зробить нації, коли ми самі нацією не схочемо бути»[1, С.20]. А на разі, з боєм констатує Степан Хмара, пасивна «сплячка» українців заохочує до наступу на свої національно-культурні, політичні і соціальні права антиукраїнську «п'яту колону», яка атакує відразу на двох напрямках – русифікаторському і вестернізаційно-космополітичному: на одного мешканця України припадає 54 одиниці російськомовної продукції і лише 7 – україномовної... В Україні не сформувалася четверта влада – незалежна від державної влади і олігархії преса. Опозиційні до влади видання жорстоко переслідуються і знищуються нею. Зазнають утисків і переслідвань аж до фізичного терору і незалежні журналісти. [2, С. 16]. А нечисленним журналістам, що далі на Схід, то більше притаманний дух вторинності, меншовартості, шароварності, нігілізму аж до українофобії. Таким чином, можна стверджувати, що в Україні відбулася повна реалізація квазісвободи

слова. Українські ЗМІ стають маргінальними і штучно витісняються на задвірки. Ліберальна доктрина, що є першоосною Конституції України виявилась на практиці найкращим і універсальним знаряддям зрощення, денаціоналізації, криміналізації масової та індивідуальної свідомості. Свавільля демократії трансформувалося у всеохвотний латентний тоталітаризм всього антинаціонального, а, головне, антиукраїнського. Максимальний діапазон свободи думки і слова нацменшин трансформувалося у відверте антиукраїнство настільки, наскільки це дозволяє псевдоукраїнська державна політика. І далі, на 19-ому році незалежності «ми чужі на своїй землі». Свобода преси у нас означає безвідповідальність інформації до межі національного абсурду з елементами перманентного мазохізму. Більшість ЗМІ мали б взяти на себе цю тяжку ношу, але в умовах тотального матеріалізму і соціально-політичного нігілізму, детермінованих облудністю ліберальної риторики з кривою парасолькою свободи нам доводиться рятувати не українські ЗМІ, а український генофонд від мімікрії, депопуляції, деградації. Висновки напрошуються песимістичні. Не українська це професія – журналістика, нехристиянська. Поле, рілля – наша стихія: землеробство, тваринництво. Однак не можна віддавати цю нішу гендлярям-чужинцям. Вони вже всюди: на книжкових полицях, у газетних кіосках, в ефірі ТБ і радіо. Ми в обороні, позбавлені національної ідеї, духу, навіть чину. Нашу національну метафізику перемелюють на фізику брутального тіла («Бульвар», «Факты» тощо). Надумана багатопартійність, парламентаризм роз’їли національний моноліт. А поодинокі спроби української трансцендентності у ЗМІ, як журнал духовної, владної, бізнесової і професійної еліти «Перехід 1У» губяться через мінусову промоцію, монополією на яку володіють ті ж грошовиті іннонаціональні соціальні і антисоціальні елементи. Багатовекторність (Схід-Захід) у гео- і національній політиці – це реальна відсутність будь-якої політики. Без законодавчого обрамлення інформаційного простору України і його пріоритетів всі намагання щось зробити у царині ЗМІ залишаються лише позитивним прагненням. Протекціонізм держави на власний інформаційний продукт (як у Франції чи бодай Польщі) – перша сходинка до реанімації патріотичної преси, україномовної першочергово. Має статися якісний злам на медіаринку з належним фінансовим, економічним, технологічним забезпеченням із диференціацією податкових зборів у площині: чуже – своє. У світі шанують лише сильних, а у медіабізнесі ж – першочергово. Отже, треба вчитися в англосаксів чи, бодай, у євреїв як екстраполувати національне *alter ego* в медійний традиціоналістський український *Status Quo*, не розмитий руйнівними інформаційними глобалізаційними потоками. Геоінформаційна, націоінформаційна ситуація вимагає врахування не лише накинутих світу тенденцій універсалізації і глобалізації ринків, просторів, але й збереження і розвитку нації і духовної інформаційної автентичності, здатної не лише до репродуктивності, але й до динамічного, екстровертного, експансивного розвитку. Духовна інформаційна мобільність і внутрішній волюнтаризм – необхідні умови для вирівнювання диспропорцій у царині національних змін, преси зокрема. При цьому варто забути на час псевдодемократичну ліберальну риторику, що формує національно-руйнівну інформаційну практику. Однак, без якісних змін у владній площині на всіх рівнях ці намагання видаються сумною перспективою. Обивательське споглядання з нігілістичним присмаком – це остаточний декаданс змісту і

форми. Національна інфантильність – крок до остаточної інвазії чужого з середини і ззовні. Засилля російської і російськомовної інформаційної псевдокультури – доказ сучасного трагізму у медійній сфері України. Фіаско у медіапросторі програмує колапс національного і державного генофонду. ЗМІ мають збагнути це першими!

Список використаної літератури

1. Липинський Вячеслав. Наша орієнтація. – Торонто. – 1953.
2. Хмара Степан. За справедливу Україну. – Київ. – 1999.
3. Янків Т. Mass media як християнські чинники голошення правди / 36. мат. наук.-практ. конф. – Львів. – Світ. – 1993.

PRESS: NATIONAL ONTOLOGY

Volodymyr Lernatovych

*Ivan Franko National University of L'viv,
Department of Theory and practical of journalism
Generala Chyprinky Str. 49, 79602, L'viv, Ukraine.*

Press and nation are convergation termities, that have interformative temper.
National is initial, press is secondary.

Key words: press, nation, convergence, information.

ПРЕССА: НАЦИОНАЛЬНАЯ ОНТОЛОГИЯ

Владимир Лернатович

*Львовский национальный университет им.И.Франко
кафедра теории и практики журналистики,
ул. Г.Чупринки, 49, 79602, Украина*

Печать и нация выступают конвергентными понятиями и имеют информационный характер. Национальное – первичное, печать – вторичное.

Ключевые понятия: пресса, нация, конвергенция, информация.

Стаття надійшла до редколегії 23.12.11

Прийнята до друку 10.01.12